

дентської молоді можна піддавати впливу в умовах навчання у вищому навчальному закладі. Для формування ціннісних орієнтацій студентів оптимальними визначено такі педагогічні умови, необхідність застосування яких у певній послідовності стимулюватиме процес формування й присвоєння ціннісних орієнтацій: організація ціннісної педагогічної взаємодії учасників навчального процесу, що передбачає створення доброзичливої академічної атмосфери, формування толерантного ставлення до ціннісних орієнтацій студентської молоді, стимулювання активної життєвої позиції щодо подальшого самовдосконалення та самореалізації системи ціннісних орієнтирів, підвищення ролі самостійності у прийнятті рішень та прагнення саморозвитку протягом усього життя; збагачення змісту виховання; використання методик, які базуються на принципі особистісно зорієнтованого виховання та враховують механізми формування ціннісних орієнтацій особистості. Робота з формування ціннісних орієнтацій студентів повинна про-

водитися комплексно, в єдності всіх його компонентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Духовна культуродомінантність як виховний ідеал: шлях досягнення. Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. вип. 9, кн. 1; за заг. ред. О. Додукіної. Київ–Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006. С. 6–25.
2. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості. Педагогіка і психологія. 1997. № 1. С. 124–129.
3. Бойко А.М. Особистість як предмет виховання. Наукові записки кафедри педагогіки. Випуск 12. Харків: ХНУ, 2004. С. 21–28.
4. Виявлення духовно-моральних орієнтирів та ціннісних пріоритетів сучасного студентства / О. Марушенко, Н. Письменна, О. Брежнева, Т. Шклярова. Вісн. Львів. ун-ту. 2006. Вип. 21. Ч. 1. С. 250–258.
5. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія: навчальний посібник. К.: Вища школа, 2005. 237 с.
6. Кон И.С. В поисках себя: Личность и её самосознание. М.: Политиздат, 1994. 335 с.
7. Концепція національного виховання студентської молоді. Освіта і управління. 2009. Т. 12. № 2. С. 80–82.

УДК 37.03 (4)+37.03(477)

ОСОБЛИВОСТІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Луценко О.І.,

асистент кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

Мамаєва Л.Т.,

асистент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

Кримова Т.М.,

асистент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

У статті порушено проблему статевого виховання старшокласників. Здійснено спробу впровадження польської системи підготовки учнів до створення сім'ї та їх обізнаності щодо статевого стосунку. Шляхом експериментальних досліджень виявлено позитивні ідеї польського досвіду підготовки учнівської молоді до життя в сім'ї, що є вагомими орієнтирами формування вітчизняної концепції освіти. Виявлення та творче використання ідей зарубіжного досвіду сприятиме теоретико-методологічному обґрунтуванню положень та переходу на вищий, якісно відмінний рівень.

Ключові слова: виховання, стаття, учні, школа, методи, тренінг.

В статтю затронута проблема полового виховання старшокласників. Предпринята спроба впровадження польської системи підготовки учнів до створення сім'ї та їх обізнаності щодо статевого стосунку.

ношеннях. Путем экспериментальных исследований выявлены положительные идеи польского опыта подготовки молодежи к жизни в семье, которые являются весомыми ориентирами формирования отечественной концепции образования. Выявление и творческое использование идей зарубежного опыта будет способствовать теоретико-методологическому обоснованию положений и переходу на более высокий, качественный уровень.

Ключевые слова: *воспитание, пол, ученики, школа, методы, тренинг.*

Lutsenko O.I., Mamaieva L.T., Krymova T.M. PECULIARITIES OF SEXUAL EDUCATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN UKRAINE AND POLAND

The article raises the problem of sexual education of the old classmates. An attempt was made to introduce the Polish system of preparation of students for the creation of a family and their awareness of sexual relations. Through experimental research, positive ideas of the Polish experience of preparing students for family life were identified, which are important benchmarks for the formation of the domestic concept of education. The discovery and creative use of the ideas of foreign experience will contribute to the theoretical and methodological substantiation of the provisions and the transition to a higher, qualitatively excellent level.

Key words: *education, gender, students, school, methods, training.*

Постановка проблеми. Сьогодні гостро стоїть питання статевого виховання старшокласників. Нині відсутні навички здорового способу життя, психолого-педагогічні, юридичні, економічні, медичні знання з питань становлення особистості, корекція особистих проблем, духовне виховання, створення власного іміджу, профілактика захворювань, що передаються статевим шляхом, планування сім'ї та збереження репродуктивного здоров'я молодого покоління, профілактика вагітності, народження здорових дітей, розвиток сімейних традицій тощо. Статеве виховання в широкому розумінні слова означає вплив середовища на психосексуальний розвиток і формування індивіда. У більш звуженому розумінні – це процес систематичного усвідомленого впливу на психічний та фізичний розвиток дитини з метою оптимізації розвитку її особистості, її діяльності, пов'язаної зі взаєминами різних статей [6, с. 123–125].

Робота зі старшокласниками з питань статевого виховання є однією з найактуальніших проблем сучасності. Обізнаність неповнолітніх у поняттях, що таке статеві стосунки, які існують захворювання, що передаються статевим шляхом, дозволяють зберегти фізичне та моральне здоров'я молодого покоління і в майбутньому допоможуть покращити здоров'я населення України, що сприятиме поліпшенню демографічної ситуації. Крім того, оскільки більшість вагітностей серед підлітків незаплановані, їх попередження необхідно віднести до одного з головних завдань сучасної медицини, освіти, соціальної роботи. Проблематика дослідження особливостей готовності старшокласників до сімейного життя набуває значного поширення як у соціологічній, так і в психологічній науці. Питання статевого виховання підлітків завжди були пов'язані з труднощами у своїй реалізації. У кожній країні вони вирішуються по-різно-

му, відповідно до економічних та соціальних передумов, впливу релігії. Незважаючи на стійку тенденцію до зменшення кількості абортів, ця проблема залишається для України актуальною.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження було здійснити порівняльний аналіз особливостей статевого виховання в Україні та за кордоном на прикладі Польщі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науково-методичній літературі виокремлюється поняття готовності особистості до шлюбу та сімейного життя, яке включає такі компоненти:

1. Фізична і фізіологічна зрілість майбутнього подружжя, коли чоловік стає здатний зачати, а жінка – виносити і народити здорову дитину; існує реальна суперечність між юридично встановленим шлюбним віком, що свідчить передусім про фізичну зрілість майбутнього подружжя, і їх соціальною зрілістю, яка найчастіше настає значно пізніше;

2. Соціальна готовність, яка означає, що майбутні шлюбні партнери є рівноправними членами суспільства, які спроможні виконувати соціальні ролі та обов'язки, усвідомлюють правову основу шлюбу, готові взяти на себе відповідальність одне за одного і за своїх дітей, здатні матеріально забезпечити сім'ю; етико-психологічна готовність, що передбачає сформованість адекватних шлюбно-сімейних стосунків, уявлень майбутнього подружжя про шлюб і сім'ю, подружні і батьківські обов'язки, розуміння співвідношення між любов'ю і шлюбом; уміння цінувати особистісні якості партнера, об'єктивно оцінювати власні почуття і ставлення до обранця; спрямованість на іншу людину; сексуальна готовність, орієнтація на спільність сексуально-еротичних переживань із коханим партнером іншої статі, якому людина довіряє і на чий довіру здатна відповідати, з якою вона хоче й може

поділяти відповідальність за спільну працю, продовження роду та відпочинок для того, щоб забезпечити можливості сприятливого розвитку дітей; важливе значення має наявність знань із анатомії і фізіології, культури статевого спілкування [7, с. 35–42].

Актуальною на сьогодні є спеціальна підготовка молодого покоління до шлюбу і сімейного життя, яка передбачає:

- підвищення відповідальності молоді у шлюбно-сімейних стосунках, а також щодо батьківства;

- формування здорового способу життя через роз'яснення залежності сексуальності, можливості батьківства від наявності шкідливих звичок (куріння, алкоголізму, вживання наркотиків);

- формування психологічної компетентності щодо особливостей взаємин у сім'ї;

- висвітлення питань раціонального ведення господарства, ефективної організації бюджету сім'ї.

На даний момент в Україні 80% вагітностей є незапланованими. Щорічно в Україні роблять більше 200 тис. абортів. На кожні 100 вагітностей припадає 73 аборти, 15% серед них припадає на пацієнок у віці 15–19 років. За 18 років Україна втратила через аборти більше 40 млн громадян, що не народилися.

Таким чином, аналізуючи ці показники, можна зробити неоднозначні висновки. Якщо враховувати кризово-демографічну ситуацію та низьку народжуваність, то народження дітей 15–17-літніми дівчатами можна розглядати як вихід із ситуації, направлений на покращення народжуваності. Але з іншого боку, народження дитини у ранньому віці свідчить про глибоку кризу, вирішення якої залежить не від лікарів, а від економічної ситуації в державі та в сім'ї [2, с. 33].

У своєму дослідженні за основу ми взяли польську систему статевого виховання учнівської молоді.

Мета польського курсу підготовки учнівської молоді до сімейного життя на сучасному етапі – забезпечити засвоєння теоретичних знань та розвиток практичних умінь і навичок для набуття чи збагачення досвіду сімейного життя.

У програмах підготовки до виконання важливих суспільних ролей у Республіці Польща (батьківських, подружніх, професійних, громадянських) виділено тематичні групи, передбачені для опрацювання на заняттях основного курсу в школах.

До I групи належать теми, пов'язані з проблемами розвитку людини: психосексуальний розвиток людини; розуміння критеріїв біологічної, психічної і суспільної

зрілості; проблеми періоду дозрівання і способи їх подолання.

До II групи належать теми, що відображають питання статевого та сексуального виховання: цінності, пов'язані зі статтю людини (мужність, жіночість, кохання, подружжя, сім'я, батьківство); значення відповідальності в усвідомленні власної статі і побудові тривалих зв'язків; повага до протилежної статі; аспекти сексуальності (біологічний, емоційний, духовний); наслідки передчасної сексуальної ініціації; сексуальне співжиття; передчасне батьківство; сексуальні злочини; інформація про засоби психологічної і медичної допомоги.

До III групи питань, що розглядаються на заняттях, можна віднести питання, пов'язані з почуттєвою сферою індивіда: природа кохання та його етапи (закоханість, підліткова любов, зріле кохання); проблеми розвитку кохання: незрілість, егоїзм, відсутність розуміння природи любові, відсутність відповідальності, ревності, невміння виявляти почуття; види любові; любов як процес динамічний.

До IV групи належать теми, що стосуються планування та створення власної сім'ї: методи природного планування сім'ї; екологічний, психологічний і етичний аспекти застосування природного планування сім'ї; вибір чоловіка чи дружини: критерії, труднощі; причини конфліктів у сім'ї та засади їх конструктивного розв'язання; безпека, якій підлягає сучасна сім'я, в т. ч. і агресія, знуцання, алкоголізм; розлучення; самотне батьківство; законодавство і сім'я.

Тематична V група містить питання про батьківство, материнство та виховання дітей у сім'ї, зокрема: усвідомлення власної плідності і розуміння плідності другої особи; бездітність; усиновлення; гігієна вагітності, утробний розвиток дитини; роль батька в період очікування народження дитини, під час народження і в опіці над новонародженим; виховання дітей у сім'ї; значення правильних батьківських стосунків для розвитку дитини.

Останню VI групу становлять теми, пов'язані зі збереженням життя і здоров'я підлітків. До них належать такі: хвороби, які переносяться статевим шляхом, у т. ч. і СНІД, їх профілактика; методи і засоби контрацепції, їх результативність, побічні ефекти; психологічний і моральний аспект їх застосування; аборт – загроза для фізичного і психічного здоров'я; медичний, психічний і моральний аспект статевого стосунку [7, с. 110–114].

Результати аналізу тематики занять свідчать, що метою програми є формування усвідомленої потреби зрілого функціону-

вання в сімейному житті; потреби прийняття відповідальних рішень, що стосуються подружжя і сім'ї; забезпечення учнів життєвими компетентностями щодо збереження здоров'я та розвитку позитивних емоцій учня.

Аналіз сучасної методичної польської літератури дав змогу визначити ті форми, методи, способи, прийоми підготовки молодого покоління до сімейного життя, які, на нашу думку, є складовими частинами педагогічної технології вирішення цього завдання.

Методи, які використовуються під час проведення уроків, пробуджують зацікавленість учнів і стимулюють їх активність, створюють можливість представлення і вираження учнями власних поглядів, почуттів, пошуків до розв'язання проблем, які виникають під час занять; сприяють груповій співпраці. Проведені уроки формують вміння спілкуватися, мотивують учнів до діяльності, полегшують засвоєння знань, впливають на формування відповідних основ.

Весь навчально-виховний процес у школах Польщі будується на ідеях гуманізму, демократичності, ідеї добровільності, коли вчитель у процесі обміну духовними цінностями прагне до саморегуляції природних сил, власної ініціативи та творчості у діях кожного учня.

Встановлено, що ефективність формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя залежить від відповідної спрямованості виховного процесу, форм та методів його організації, серед яких пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До них належать соціальне проектування, метод «відкритої трибуни», ситуаційно-рольова гра, соціально-психологічний тренінг, інтелектуальний аукціон, метод аналізу соціальних ситуацій із морально-етичним характером, гра-інсценізація. Зокрема, для активізації навчальної діяльності учнів на практичних заняттях у польських школах учителі використовують активне навчання за моделлю «Цикл Д.А. Кольба».

До найбільш поширених методів групової роботи на уроці належать *тренінги*, що забезпечують активну участь і творчу взаємодію учасників між собою і вчителем; *дискусії*, які допомагають кожному учаснику з'ясувати і уточнити свої уявлення, усвідомити власні почуття і ставлення; *інтерактивні презентації* як альтернатива лекціям; *мозкові штурми*; *рольові ігри*, що становлять неформальну постановку, під час якої учасники розігрують сценки або ситуації;

аналіз реальної чи вигаданої життєвої історії або ситуації; *дебати* – організований процес формулювання й захисту власних позицій двома чи більше учасниками щодо обговорюваної проблеми [3, с. 89–90]. На думку авторів програми «Підготовка до сімейного життя», репертуар способів і технологій навчання на таких заняттях має бути багатий і різнобічний. Метою програми є представлення такого комплексу змісту методів, який скерує вихованців як на інтелектуальний, так і психічний, моральний і суспільний розвиток. У зв'язку з цим вони пропонують форми і методи роботи, які зміцнюють комунікативність у відношеннях учень – вчитель чи учень – учень. Тому завданням учителя є побудова такої концепції уроку, яка забезпечить можливість створювати емоційну атмосферу. Серед інших методів роботи, які можна використовувати на заняттях, є такі: *драма – симуляція ролей, дискусія, методи ситуативні*, які передбачають аналіз прикладів певних ситуацій – із листів, фільмів, історії з життя. Так, *рольова гра* дає можливість навчатися через участь у вигаданих ситуаціях, *мозковий штурм* дає можливість швидко нагромаджувати різні думки. Комплексному вирішенню даної проблеми сприяє *ланцюг асоціацій*, який викликає швидке, спонтанне мислення, що дає можливість вибирати різноманітні поняття, розв'язки і думки, які асоціюються з поданим вчителем поняттям, *незакінчені речення* – це один зі способів індивідуальної роботи на уроці, *метод КАРО, метод снігової кулі*. Він забезпечує перехід від індивідуальної роботи до роботи в цілій групі. Варто також, на думку авторів програми, використовувати під час уроків фрагменти фільмів, таблиці, схеми і малюнки.

Дослідження особливостей сучасних парадигм польської системи підготовки до сімейного життя забезпечило можливість визначити головне призначення предмета «Підготовка до сімейного життя»: на рівні *подставової* школи – показ сімейних цінностей в особистому житті людини, а також допомога в усвідомленні змін періоду дозрівання; у гімназії – формування умінь прийняття інтегрального бачення людської особи і вибір цінностей, які забезпечують розвиток людини; у школах *понадгімназійних* – формування умінь приймати рішення про життєвий вибір, у т. ч. подружніх і сімейних ролей, поглиблення знань про дружбу, любов, людську стать.

Як узагальнення отриманих теоретичних знань, нами був проведений тренінг та презентація на тему «Статеве виховання у системі підготовки старшокласників до

сімейного життя» у загальноосвітній школі I–III ступенів № 6 м. Глухова.

На початку тренінгу було проведено анонімне анкетування з питань обізнаності учнів із питання статевого виховання, сімейного життя і т. д., потім був проведений тренінг на тему: «Стать і статеві стосунки». Під час тренінгу учні були активними у вправах, запропонованих їм, та із задоволенням отримували знання з питань: статевого виховання, абортів, засобів контрацепції, небажаної вагітності.

Після отриманих теоретично-практичних знань та навичок було проведено повторне анкетування. Нами було встановлено, що всі учні не тільки зрозуміли поняття «статеве виховання», а й також вважають, що варто розпочинати статеве виховання у віці 10–13 років. Змінилася думка на питання «Чи готові ви до створення сім'ї», всі опитані респонденти відповіли, що не готові сьогодні до створення сім'ї.

В умовах, що склалися, надзвичайно важливим є обізнаність у питаннях статевого виховання і стосунків між чоловічою та жіночою статями. Старший шкільний вік ставить перед вихователями складні завдання. Емансипаційні тенденції, висока критичність старшокласників до родинних стосунків роблять їх суворими суддями щодо батьківської сім'ї. Реальне часто сприймається через призму власної, схильної до ідеалізації, романтичної закоханості [4, с. 93; 5, с. 175–181].

Висновки з проведеного дослідження. Дослідженням виявлено позитивні ідеї польського досвіду підготовки учнівської молоді до життя в сім'ї, що є вагомими орієнтирами формування вітчизняної кон-

цепції освіти. Результати аналізу наукових джерел свідчать, що особливості статевого виховання старшокласників в Україні та за кордоном не були предметом цілісного педагогічного дослідження. Виявлення та творче використання ідей зарубіжного досвіду сприятиме теоретико-методологічному обґрунтуванню положень та переходу на вищий, якісно відмінний рівень. Вищезазначене досягається впровадженням інтерактивних методів навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безкорвайна О.В. Проблема статевого виховання особистості в умовах полікультурності сучасного освітнього простору. Нова педагогічна думка. 2017. № 1. С. 90–95.
2. Бялик О.В. Історія розвитку системи статевого виховання у країнах Європейського Союзу. Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. № 3. Додаток 1: Інтеграція вищої освіти і науки. К., 2015. С. 33–39.
3. Гриньова М.В., Коберник О.М., Малаканова Л.В., Сорокіна Г.Ю. Основи сучасного виховання: навч. посіб.; ПНПУ імені В.Г. Короленка. Полтава: ПП «Астрая», 2015. 345 с.
4. Колесов Д.В. Беседи о половом воспитании. М.: Педагогика, 1986. 192 с.
5. Мудрик А.В. О полоролевом (гендерном) подходе в социальном воспитании. Народное образование. 2007. № 5. С. 175–181.
6. Статевая соціалізація та підготовка учнівської молоді до сімейного життя у педагогіці та шкільній практиці зарубіжних країн: монографія / за ред. В. Кравця. Тернопіль: ТзОВ «Видавництво Астон», 2009. 206 с.
7. Шиделко А.В. Соціальна профілактика статевої деморалізації неповнолітніх дівчат в Україні та в Польщі: дис. ... канд. соц. наук: 22.00.04. Запоріжжя, 2012. 166 с.